

Överdrivna farhågor om hotet från Kina

ARNE BIGSTEN
OCH BERTIL HOLMLUND

REPLIK

till Mats Persson och
Marian Radetzki

Mats Perssons och Marian Radetzki diskussion om globalisering och reallöner i *Ekonomisk Debatt* är inte så lite alarmistisk i tonläget (Persson och Radezki 2006). Enligt Persson och Radetzki (PR) innebär Kinas (och Indiens) integration i världsekonomin att reallönerna i västvärlden måste falla och det ganska kraftigt. Detta beskrivs av PR som en ofrånkomlig konsekvens av den ”utbudschock på den globala arbetsmarknaden” som den kinesiska utvecklingen medför. Och enligt ”lagen om utbud och efterfrågan” måste reallönen falla om utbudet ökar. De flesta ekonomer har dock, till skillnad från PR, inte förstått – eller velat inse – vilka dramatiska förändringar vi står inför.

Den teoretiska diskussion som PR för till stöd för sina teser är inte klagörande. PR redovisar heller inga empiriska belägg för sina farhågor. I själva verket väljer de att utelämna evidens som talar mot deras teser, trots att relevant information återfinns i de referenser de själva hänvisar till.

Vi håller med om att globaliseringen kan sätta svenska reallöner under press. Det är dock inte alls självklart att kinesisk tillväxt måste pressa ned våra reallöner. Det finns heller inte mycket till empirisk evidens som talar för att så skulle vara fallet.

1. *Det kinesiska hotet*

PR beskriver Kinas integration i världsekonomin som en ”utbudschock på den globala arbetsmarknaden”. Det är emellertid något missvisande att tala om utbudschock på den globala *arbetsmarknaden* så länge som arbetskraftsrörligheten mellan länder är begränsad.¹ Det är rimligare att se på Kinas tillväxt som en utbudschock på de globala *produktmarknaderna*, något som i sin tur kan få återverkningar på arbetsmarknader och reallöner i väst. Det är ju via utrikeshandeln som den växande kinesiska arbetskraften kan påverka våra reallöner, inte via en invandring till väst av 100-tals miljoner kineser. (PR är förstås medvetna om detta, men deras text associerar bitvis till ett massinvandringsscenario.)

En enkel modell

Frågan om hur kinesisk tillväxt påverkar realinkomsterna i väst kan analyseras inom ramen för en enkel modell med två regioner och två varor. En sådan analys finns i den välkända läroboken av Krugman och Obstfeld (2006), som också återfinns bland PRs referenser. Säg att båda regionerna – Kina och Väst – producerar kläder och maskiner. Kina exporterar kläder till Väst och importerar maskiner. Realinkomsterna i Väst kan påverkas av kinesisk tillväxt, oavsett om denna kommer till stånd genom arbetskrafts- eller produktivitetstillväxt. Tillväxten påverkar realinkomsterna via ökat varuutbud som i sin tur påverkar de relativa varupriserna.

Anta att den kinesiska tillväxten är importorienterad i den meningen att utbudet av maskiner ökar i förhållande till utbudet av kläder. Om det relativa ut-

¹ Man kan visserligen i en enkel Heckscher–Ohlinmodell under stränga antaganden visa att import av arbetsintensiva varor kan ses som ekvivalent med att arbetskraft flyttar hit. Varorna som vi importerar innehåller faktortjänster från arbete som har samma effekt på våra faktorpriser som om faktorerna själva flyttade. I verkligheten begränsas dock relevansen av dessa slutsatser av t ex teknologiska skillnader mellan länderna, transportkostnader och av att länderna producerar olika typer av varor.

Arne Bigsten är professor i utvecklings ekonomi på nationalekonomiska institutionen vid Handelshögskolan i Göteborg. Han har forskat om inkomstfördelning, fattigdom och tillväxt, handel, bistånd och ekonomisk politik i Afrika och Kina.
arne.bigsten@economics.gu.se

Bertil Holmlund är professor i nationalekonomi vid Uppsala universitet. Han var ordförande för Ekonomiska Rådet under åren 2002–2005 och ordförande för EALE (European Association of Labour Economists) under samma period.
bertil.holmlund@nek.uu.se

budet av maskiner ökar så leder detta till fallande relativpris på maskiner, vilket är liktydigt med försämrat bytesförhållande (*terms of trade*) och därmed lägre realinkomster för Väst. Om å andra sidan den kinesiska tillväxten är exportorienterad – så att det relativa utbudet av kläder ökar – kommer bytesförhållandet och därmed realinkomsterna för Väst att förbättras.

Den artikel av Paul Samuelson (2004) som PR refererar till innehåller en enkel "ricardiansk" modell där länderna har olika teknologi och arbetskraft som enda produktionsfaktor. Samuelson visar att kinesisk tillväxt *kan* leda till lägre reallöner i Väst om den kinesiska tillväxten är importorienterad, dvs innebär ökat utbud av varor som exporteras av Väst. Samuelson visar samtidigt att detta inte behöver bli resultatet; om tillväxten i Kina är exportorienterad kommer Västs bytesförhållande att förbättras och våra reallöner att öka. PR har fastnat vid ett av Samuelsons specialfall där den tekniska utvecklingen i Kina har medfört att inga komparativa fördelar längre existerar och inga incitament för handel följaktligen finns. Detta är ett extremt fall som är att betrakta mer som en teoretisk kuriositet än som en sannolik utveckling. Som Krugman och Obstfeld (2006) anmärker innebär detta extrema fall att handeln mellan Kina och USA helt skulle upphöra. I verkligheten kan vi observera snabbt växande handel mellan de båda länderna.

Vad driver den kinesiska tillväxten?

PR gör en kalkyl av hur många jobb som expansionen av Kinas export mellan 1994 och 2004 motsvarar och kommer fram till att "Kina under den senaste 10-årsperioden bjudit ut ytterligare 170 miljoner personer på den interna-

tionella arbetsmarknaden." Det är en kalkyl med svag verklighetsförankring. Enligt officiell kinesisk sysselsättningsstatistik minskade antalet sysselsatta i tillverkningsindustrin från 94 miljoner till 83 miljoner mellan 1994 och 2002.² Visserligen är kinesisk statistik behäftad med stora brister, men det torde ändå vara klart att det inte är ett dramatiskt ökande antal arbetare som bär upp exportexpansionen.

Arbetskraftstillväxtens begränsade betydelse för den kinesiska BNP-tillväxten under de senaste 20 åren framgår också av studier av kinesisk tillväxt med hjälp av "tillväxtbokföring" (Kuijs och Wang 2005, OECD 2005). Arbetskraftstillväxten har spelat en underordnad roll framförallt under den senaste 10-årsperioden, och i synnerhet under de allra senaste åren. Det är i stället den snabba produktivitetstillväxten som har varit avgörande. Arbetsproduktiviteten ökade under perioden 1993-2004 med närmare 8 procent i genomsnitt per år, att jämföra med en genomsnittlig BNP-tillväxt på 9 procent. Det är främst en snabb tillväxt av kapitalintensiteten³ som bidragit till den snabba produktivitetstillväxten; bidraget från kapitalintensiteten uppgår till inte mindre än 5 procent per år.

De kinesiska reallönerna förefaller att i genomsnitt ha ökat ungefär i takt med produktiviteten (Ghose 2005, Appleton m fl 2005). Samtidigt har löneskillnaderna ökat markant. Avgörande för effekterna av denna kinesiska utveckling på reallöner och lönestruktur i väst är hur utbudet av olika typer av handlade varor påverkas och hur detta i sin tur påverkar relativpriserna. Det är dock inte alldeles enkelt att a priori genskåda vilka löneeffekterna blir.

² National Bureau of Statistics of China (2005). 90 procent av den kinesiska exporten kommer från tillverkningsindustrin (World Bank 2005).

³ Under de senaste åren har investeringarna i Kina legat över 40 procent av BNP, vilket gjort att kapitalstocken vuxit snabbt (World Bank 2005).

Tabell 1
Årliga förändringar
av bytesförhållanden
(terms of trade),
procent.

	1986–1995	1996–2005
Industriländer	0,8	-0,1
Asiens utvecklingsländer	-0,4	-1,1

Källa: Krugman och Obstfeld (2006, s 94).

2. Hur har terms of trade utvecklats?

Hur har då bytesförhållandena utvecklats i praktiken? I Krugman och Obstfeld (2006) redovisas (tabell 5-1, s 94) årliga förändringar i terms of trade för industriländer (*advanced economies*) respektive Asiens utvecklingsländer (*developing Asia*). Tabellen återges här som tabell 1. Som synes är förändringarna för industriländerna tämligen små. Under perioden 1986–1995 förbättrades industriländernas bytesförhållande med 0,8 procent per år; under åren 1996–2005 försämrades bytesförhållandet med 0,1 procent per år. Det är också värt att notera att bytesförhållandena för Asien (där Kina dominerar) försämrades under båda dessa perioder. För Kina specifikt förbättrades bytesförhållandet med 0,8 procent per år under den första perioden, medan det försämrades med 0,6 procent per år under den andra (åren 1995–2003, UNCTAD 2005). Här kan vi alltså inte finna något stöd för att i-ländernas bytesförhållande försämrats gentemot vare sig Kina eller Asiens u-länder i stort.

Figur 1 visar utvecklingen av industriländernas bytesförhållande för de senaste 15 åren. De stora svängningarna hänger främst ihop med oljeprisets utveckling (Backus och Crucini 2000). Det finns en svag trendmässig försämring av bytesförhållandet: trenden innebär en försämring med 0,8 procent under

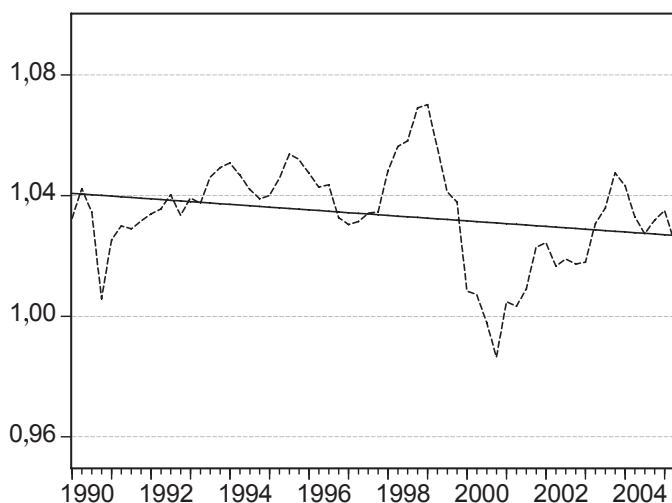
en period på 10 år, vilket är en mycket blygsam effekt. Det förefaller som om realinkomsterna i västvärlden har varit mer hotade av oljeprischocker än av kinesiska utbudschocker.

Sverige är ett kapitel för sig när det gäller utvecklingen av relationen mellan export- och importpriser. Till följd av att exporten har haft en stark inriktning mot telekomprodukter med snabb produktivitetstillväxt men fallande (kvalitetsjusterade) priser har bytesförhållandet fallit med närmare en procent årligen sedan 1990. Detta har naturligtvis minskat näringslivets lönebetalningsförmåga och reallönerna har ökat långsammare än vad de skulle ha kunnat göra med en mer gynnsam utveckling av bytesförhållandet. Det krävs emellertid mycket kraftiga försämringar av bytesförhållandet – ca 5 procent per år – för att reallönetillväxten helt ska upphöra om produktiviteten växer med 2 procent per år.⁴

3. Handel, lönestruktur och arbetslöshet

En grundbult i PRs resonemang är utrikeshandelsteorins s k faktorprisutjämningssteorem (som PR något oegentligt kallar för Stolper-Samuelsonteoremet). Teoremet bygger på ett antal restriktiva antaganden, t ex att länderna har samma teknologi, kan producera samma varor och att det inte finns några transport-

⁴ Kalkylen utgår från att reallönerna växer i takt med produktiviteten (2 procent) plus importandelen multiplicerad med förändringen (försämringen) av bytesförhållandet. I mer noggranna kalkyler bör man också ta hänsyn till icke-handlade varor. Se Konjunkturinstitutet (2005). KI räknar med att bytesförhållandet kommer att försämrats med 0,1 procent årligen under perioden 2005–2015, en bedömning som naturligtvis är behäftad med stor osäkerhet.

Figur 1
 Industriländernas
 bytesförhållande,
 1990–2005

Anm.: Kvot mellan export- och importpriser för tidsperioden 1990:1 – 2005:2.
 Den rätta linjen är en skattad trendlinje.

Källa: International Financial Statistics.

kostnader mellan länderna. Teorin predicerar för övrigt inte ens under dessa strikta villkor faktorprisutjämning mellan länder om faktorproportionerna skiljer sig mycket åt dem emellan. De restriktiva antaganden som teorin gäller under gör att man bör använda den med försiktighet.⁵

Lönestrukturen

Under de senaste 10–15 åren har det skett en omfattande forskning om hur utrikeshandeln har påverkat lönestrukturen i väst, särskilt i USA. Bakgrunden är de dramatiskt växande löneskillnaderna i USA sedan 1970-talets slut. En hypotes är att ökad konkurrens från

läglöneländer har minskat efterfrågan på lågutbildad arbetskraft (via minskad efterfrågan på inhemsk produktion som använder lågutbildad arbetskraft i stor utsträckning).⁶ Till helt övervägande del har resultaten från den empiriska forskningen stämt dåligt överens med utrikeshandelsteorins förutsägelser. Flertalet forskare, inklusive många utrikeshandelsteoretiker, avvisar utrikeshandel som en viktig förklaring till ökad löneojämlikhet.⁷ I stället har man pekat på teknisk utveckling som särskilt gynnat högutbildad arbetskraft ("skill-biased technical change") eller institutionella förhållanden.

Hur utrikeshandeln kommer att

⁵ Den välnummerade utrikeshandelsekonomen Jagdish Bhagwati (1994) skriver följande: "it is time to remind ourselves that the original view of the Factor Price Equalization theory was correct: its assumptions are indeed extraordinarily demanding. It is not therefore a compelling, or adequate, guide to real-world phenomena".

⁶ Översikter av forskningen finns bl a i Slaughter (1998), Johnson och Stafford (1999), Katz och Autor (1999). Se även Krugman (2000) och Neary (2001).

⁷ Handelsteoretikern Peter Neary (2001) gör följande sammanfattning: "the trade-based explanation, which relies on the Heckscher-Ohlin model and blames increased competition from low-wage countries, is overwhelmingly rejected by the facts."

påverka framtidens arbetsmarknad är förstås inte lätt att förutspå. Forslid och Leamer (2006) pekar på att sammansättningen på svensk och kinesisk export över tiden har blivit mer likartad, vilket kan innebära skärpt konkurrens. Att Kinas handelsmönster snabbt närmar sig det svenska kan innebära en ökad tendens till faktorpristjämnning, men det innebär inte att våra löner måste konvergera nedåt. Hittills har vår exporttillväxt inte bromsats upp och våra genomsnittliga reallöner har hela tiden ökat.

Arbetslösheten

PR menar att globaliseringen har varit en viktig faktor bakom hög och bestående arbetslöshet i Europa. Det är en hypotes som inte lär vara lätt att belägga. Om den stämmer borde mer utrikeshandelsberoende ekonomier ha drabbats av högre arbetslöshet än andra, i varje fall om reallönestelheten är ungefär densamma i olika länder. Ju mer handelsberoende ekonomin är, desto större är nämligen behovet av lönermoderation till följd av försämrat bytesförhållande. Reallönestelhet som förhindrar löneanpassning medför arbetslöshet. Det finns förvisso betydande skillnader mellan arbetslöshets- och sysselsättningstal mellan olika länder – även inom Europa – men dessa skillnader är inte systematiskt korrelerade med graden av utrikeshandelsberoende. Vi kan också konstatera att arbetslösheten i såväl Europa som USA år 2004 är lika hög som den var år 1990, en period med mycket stark tillväxt av kinesisk export. Och vi har sett att det inte finns någon märkbar trendmässig försämring

av industriländernas bytesförhållande under de senaste 15–20 åren.⁸

4. Andra aspekter

En allt större del av världshandeln består av inombranschhandel, dvs handel där olika länder byter varor som är likartade med varandra. Vi både exporterar och importerar varor som bilar som i stort sett produceras med samma teknik här som i utlandet. Handel med dessa varor höjer också vår välfärd genom att ge oss variation i konsumtionsutbudet och ge oss lägre priser på varorna genom att företagen kan exploatera skalfördelar i produktionen. Handeln med Kina och andra nya industriländer håller också på att förändras i riktning mot allt mer inombranschhandel, men detta innebär inte att vi inte skulle kunna tjäna på att handla med Kina. Det kan i detta sammanhang vara värt att påminna om Vernons produktcykelteori (1966), enligt vilken nya teknologier skapas i de utvecklade länderna för att sedan utlokaliseras till lägstkostnadsländer när de har standardiserats. Om denna innovationsprocess fortsätter, skapas nya jobb i i-länderna i stället för de som utlokaliseras.

5. Slutord

Kinas andel av världens BNP ökade under de 25 första åren efter att reformprocessen inleddes 1978 från 1,8 procent till 3,9 procent.⁹ Under samma period ökade Kinas andel i världsexporten från obetydliga 0,6 procent till 5,3 procent (World Bank 2005). Om PR har rätt i att det ökade utbudet av varor från Kina och andra nya industriländer skulle

⁸ En trendmässig förändring av bytesförhållandet är analog med en trendmässig förändring av produktivitetsnivån och sådana förändringar bör enligt konventionell teori inte påverka jämviktsarbetslösheten.

⁹ Om man köpkraftskorrigerar dessa siffror så handlar det i stället om en ökning av Kinas andel i världens produktion från ca 5 procent till över 12 procent, men från konkurrenssynpunkt är beräkningar med reguljära växelkurser mer relevanta eftersom man inte handlar med köpkraftskorrigerade dollar.

vara ett allvarligt hot mot vår levnadsstandard borde vi redan ha sett effekter på utvecklingen av våra realinkomster. Men västvärldens realinkomster och reallöner har fortsatt att växa.

På sikt kommer med all sannolikhet en utjämning av svenska och kinesiska löner till stånd. Denna konvergensprocess behöver inte innebära fallande reallöner i vår del av världen, men konkurrenstrycket kommer att öka. Det är speciellt de lågutbildade som kommer

att känna pressen från de nya industri-länderna. De stigande lönerna för välutbildade kinesiska arbetare minskar trycket på dessa grupper i Sverige och våra exportnärningar.

Den allt tätare sammanflätningen av världens ekonomier skapar nya utmaningar och krav på anpassning, men vi anser inte att det finns några övertygande argument för alarmism och pessimism när det gäller effekterna av asiatisk tillväxt.

REFERENSER

Appleton, S, L Song och X Qingjie (2005), "Has China Crossed the River? The Evolution of Wage Structure in Urban China", *Journal of Comparative Economics*, vol 33, s 644-663.

Backus, D och M Crucini (2000), "Oil Prices and the Terms of Trade", *Journal of International Economics*, vol 50, s 185-213.

Bhagwati, J (1994), "Free Trade: Old and New Challenges", *Economic Journal*, vol 104, s 231-246.

Forslid, R och E Leamer (2006), "Globaliseringen och Europaintegrationen – effekter på produktion och löner i Sverige", i Freeman, R, B Swedenborg och R Topel (red), *NBER-rapporten II. Att reformera välfärdsstaten. Amerikanskt perspektiv på den svenska modellen*, SNS förlag, Stockholm.

Ghose, A (2005), "Employment in China: Recent Trends and Future Challenges", *Employment Strategy Papers 2005/14*, ILO, Geneva.

Johnson, G och F Stafford (1999), "The Labor Market Implications of International Trade", i Ashenfelter, O och D Card (red), *Handbook of Labor Economics*, vol 3B, North-Holland, Amsterdam.

Katz, L och D Autor (1999), "Changes in the Wage Structure and Earnings Inequality", i Ashenfelter, O och D Card (red), *Handbook of Labor Economics*, vol 3A, North-Holland, Amsterdam.

Konjunkturinstitutet (2005), *Produktivitet och löner till 2015*, Stockholm.

Krugman, P (2000), "Technology, Trade,

and Factor Prices", *Journal of International Economics*, vol 50, s 51-71.

Krugman, P och M Obstfeld (2006), *International Economics. Theory & Policy*, 7:e upplagan, Pearson International Edition, Boston.

Kuijs, L och T Wang (2005), "China's Pattern of Growth Moving to Sustainability and Reducing Inequality", *World Bank Policy Research Working Paper 3767*, Washington DC.

National Bureau of Statistics of China (2005), *China Statistical Yearbook 2005*, China Statistics Press, Peking.

Neary, P (2001), "Competition, Trade and Wages", *CEPR Discussion Paper 2732*.

OECD (2005), *OECD Economic Surveys: China*, OECD, Paris.

Persson, M och M Radetzki (2006), "Kina, Sverige och globaliseringen", *Ekonomisk Debatt*, årg 34, nr 1, s 5-16.

Samuelson, P (2004), "Where Ricardo and Mill Rebut and Confirm Arguments of Mainstream Economics Supporting Globalization", *Journal of Economic Perspectives*, vol 18, s 135-146.

Slaughter, M J (1998), "International Trade and Labour Market Outcomes: Results, Questions, and Policy Options", *Economic Journal*, vol 108, s 1452-1462.

UNCTAD (2005), *Handbook of Statistics 2005*, Geneva.

Vernon, R (1966), "International Investment and Trade in the Product Cycle", *Quarterly Journal of Economics*, vol 8, s 190-207.

World Bank (2005), *World Development Indicators 2005*, CD, Washington DC.